

УДК 070.13(477)(075)

**УСПІШНІ ЗАСОБИ ФАКТЧЕКІНГУ:
ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ**

Косюк Оксана Михайлівна,

к.ф.н., доцент

Волинський національний університет ім. Лесі Українки

м. Луцьк, Україна

o_kosuk@ukr.net

Анотація: в тезах проаналізовано провідні світові антифейкові ЗМІ, з'ясовано історію їх розвитку та провідні стратегії функціонування у контексті розвінчування неправдивої інформації в розрізі актуальних подій.

Ключові слова: фактчекінг, ЗМІ, політика, інформація, комунікація.

Серед успішних антифейкових засобів масової комунікації, які з'явилися на межі століть, переважно – у відповідь на новітні технології фальсифікування виборчих процесів, можна виокремити FactCheck.org, PolitiFact (США), BBC Reality Check (Великобританія) та ін. Ці ресурси впродовж півстолітньої історії існування стали потужними розвінчувачами неправдивих даних та прикладами для наслідування у вимірах світового інформаційного простору, однак усе ще не потрапили в "об'єктив" серйозних наукових досліджень.

У цій розвідці ми проведемо первісний опис провідних фактчекінгових ЗМІ в аспекті їх появи та особливостей функціонування, задіюючи відповідну методологію: контент-аналіз (для пошуку першоджерел інформації), моделювання (як спосіб концептуальної схематизації) тощо.

FactCheck.org [1] – некомерційний сайт, який позиціонує себе як «захисник виборців» і прагне знизити рівень фейків та маніпуляцій

інформацією у політичній сфері Сполучених Штатів Америки. Це проєкт Анненбергського центру публічної політики при Школі комунікації Анненберга в Університеті Пенсильванії. Фінансується ресурс переважно фондом Анненберга (сімейний фонд, який забезпечує підтримку некомерційних організацій у США). Ідеєю для створення ресурсу послугувала книга Кетлін Хол Джеймісон «Брудна політика» (1993 р.) – критичний аналіз президентської кампанії Джорджа Буша та Майкла Дукакіса. Більша частина розслідування – опис неправдивих і неточних висловів політиків, які авторка майстерно спростовує. Сьогодні, крім слідкування за твердженнями високопосадовців, сайт виконує й інші функції, зафіксовані у назвах "Запитайте у FactCheck", "Вірусна спіраль", "Партійні паралелі" тощо.

Користуючись послугою "Запитайте у FactCheck", користувачі всесвітньої павутини можуть ставити експертам запитання стосовно будь-якого виду фейкової інформації й отримати швидку відповідь. "Вірусна спіраль" – рубрика, яку присвятили найпопулярнішим онлайнміфам, з якими стикається FactCheck. Там можна відшукати й ґрунтовний аналіз фейків з покликаннями на оригінальний матеріал. У "Партійних паралелях" експерти аналізують висловлювання політиків та відслідковують, у кого з них з'являються однакові меседжі.

PolitiFact [2] – інший американський фактчекінговий проєкт, заснований у 2007 році. Основні організації: незалежність, прозорість, справедливість, ретельна звітність і зрозумілий виклад матеріалу. Антифейковий сайт створено з метою забезпечення прозорості демократії та якісного інформування населення у вимірі політичних подій. PolitiFact відкривався на період виборів 2007 року (за сприяння преси штату Флорида). Проєкт зосереджувався на розгляді конкретних заяв політиків й оцінюванні їх достовірності. Ним і досі керують професійні й незалежні редактори та журналісти. Також організація тісно співпрацює із соціальними мережами Facebook та TikTok, запобігаючи поширенню фейкової інформації на великі віртуальні аудиторії.

На початку своєї роботи проєкт фінансувала популярна флоридська газета Tampa Bay Times. Зараз PolitiFact отримує кошти від партнерського контенту, грантів, а з 2017 року – від охочих користувачів, яким подобається тематика й контент сайту. Система фінансування цілком прозора (перевірити все можна у відкритих джерелах). PolitiFact не приймає донати від анонімних благодійників, політичних партій, посадових осіб чи людей, які мають безпосередній стосунок до політики [3].

The Ferret [4] – шотландський фактчекінговий ЗМІ. Цей проєкт унікальний для локального медіапростору. Він перевіряє заяви політиків, громадських діячів та організацій, що стосуються Шотландії. The Ferret існує завдяки фінансуванню Google Digital News Initiative (DNI), що підтримує технології та інновації в журналістиці. Також на сайті доступна функція благодійних пожертв. Як вислід – читачі самі можуть підтримати проєкт.

Під час перевірки фактів The Ferret використовує загальнодоступні та відкриті джерела інформації, щоб читачі могли паралельно проводити власні дослідження, а твердження, які аналізують журналісти видання, оцінюються за спеціальною шкалою (аби чітко засвідчити об'єктивність).

Усі зазначені зарубіжні ресурси проводять ґрунтовну й об'єктивну перевірку фактів, поширених політиками. Наприклад, у листопаді 2014 року FactCheck.org опублікував двадцять вісім сторінок фактчекінгових статей про кандидатів у президенти 2016 року. За це масмедіа отримав Пулітцерівську премію, хоча незалежні спостерігачі не тільки хвалили, а й критикували його: закидали ліберальну та консервативну упередженості, стверджували, що ресурс не повсякчас об'єктивно перевіряє інформацію.

За даними фактчекінгів, найбільш популярними темами серед американців у 2022 році стали закон про аборти, війна в Україні та сфера охорони здоров'я. Прогортавши стрічку The Ferret, ми знайшли цікаві матеріали. Зокрема про спростування тези Жанін Пірро (американської

консервативної телеведучої та колишньої судді штату Нью-Йорк) про те, що кожного року у Сполучених Штатах Америки здійснюється понад 63 мільйони абортів. Оскільки статистичні дані засвідчують, що рівень абортів і кількість загальних процедур у США за останнє десятиліття зменшилися.

Також вони спростували фейкову інформацію про президента України Володимира Зеленського. Серед користувачів фейсбуку ширилися дані про те, що він, начебто, володіє будинком у Флориді вартістю в 35 мільйонів доларів та має банківський рахунок, де зберігає 1,2 мільярда доларів, які привласнив із державного бюджету. Перевіривши цю інформацію, журналісти зробили висновок, що це не відповідає дійсності, про що й зазначили у звітному матеріалі.

Щоб якісно та об'єктивно оцінити підозрілу інформацію, журналісти користувалися відкритими та офіційними джерелами. Наприклад, статистичними даними про кількість абортів в Сполучених Штатах чи Панамськими документами (серією документів, оприлюднених у 2016 році офшорною юридичною фірмою Mossack Fonseca), або ж відкритими іпотечними записками (для спростування меседжу про багатства Зеленського).

Фактчекінгові засоби масової інформації мають власні сторінки у соціальних мережах. Зокрема The Ferret – у двох особливо популярних серед американської аудиторії: Facebook (835 тисяч підписників) і Twitter (688,3 тисячі фоловерів, станом на восьме травня 2022 року). Вони активно поширюють та обговорюють там свіжі матеріали й таким чином ефективно взаємодіють з аудиторією, відповідаючи на запитання у коментарях чи твітах.

Отже, закордонні фактекінгові ЗМІ відповідають запитам сучасної аудиторії та піднімають найактуальніші проблеми людства, тому об'єктом їх досліджень все частіше стає Україна. З одного боку, це сприяє популяризації нашої держави у світі та приверненню уваги до російських злочинів у контексті

війни 2022 р., з іншого – актуалізує створення аналогів верифікації фактів в національному медіапросторі.

1. FactCheck.org . Official site. URL: <https://www.factcheck.org/> (date of access: 01.11.2022).
2. PolitiFact . Official site. URL: https://www.politifact.com/article/2022/may/04/faulty-premise-2000-mules-trailer-about-voting-mai/?gclid=CjwKCAjwh4ObBhAzEiwAHzZYU0TkZV5gzyKk7Q7vHZrV452VChqqm8yTQxAwVLdEE2GuxJ_rna1MUBoCEVUQAvD_BwE (date of access: 01.11.2022).
3. The Principles of the Truth-O-Meter: PolitiFact’s methodology for independent fact-checking. @politifact. URL: <https://www.politifact.com/article/2018/feb/12/principles-truth-o-meter-politifacts-methodology-i/> (date of access: 14.06.2022).
4. The Ferret. Official site. URL: <https://theferret.scot/> (date of access: 01.11.2022).